

כבר לא עם הספר

הסטטיסטיקה מעידה על ירידה במעמדו כחברה אוריינית

שבוע הספר היה תמיד סיבה לחגיגה, גם אם בשנתיים האחרונות הוצבו הרוכנים מאחורי גדר. אבל עכשיו נראה שיש סיבה טובה לדאגה. בעידן המידע של המאה ה־21 היכולת האוריינית של חברה היא מפתח לשגשוגה הכלכלי, לא רק התרבותי, ולכן יש למדינה אינטרס להשקיע בטיפוח תרבות הקריאה – שאינה נוצרת מאליה. כפי שהוכח במחקרים, מי שהוריו אינם קוראים קטן הסיכוי שיהפוך לאדם קורא, ומי שאינו קורא כילד אין שום סיכוי שיקרא בבגרותו.

בשנים האחרונות קטן יחסית (לגודל האוכלוסייה) מספר הספרים שיוצאים לאור בישראל, וחשוב אולי יותר, קטן מספר העותקים הממוצע לספר, ובתוך כך מספרי העותקים של ספרי שירה ופרוזה. אם בשנים קודמות דורגה ישראל במ־קום הראשון, השני או השלישי בעולם בקריאת ספרים, ירדנו בשנים האחרונות אל המקום השביעי. ישראל נמצאת רק במקום ה־11 במדד של מספר הספרים הנמצאים בבתי התלמידים. ממוצע השאלות הספרים בספריות (1.8 ספרים בש־נה) נמוך במאות אחוזים מזה של פינלנד (19.6), למשל. הישראלי הממוצע קורא 8 ספרים בשנה (פחות מ־1 בחודש), אך מספר הישראלים הקוראים ספר אחד לחודש הולך ופוחת, למרות מיליון העולים שהתחנכו על תרבות הספר ותורמים לשיפור הסטטיסטיקה. חלק מן הישראלים אינם קוראים כלל, חלק קוראים רק ספר אחד בשנה, ורבים אינם מבינים מה שהם קוראים – עובדה שעולה ממבחני הבנת הנקרא שבהם דורגה ישראל במקום נמוך. ועדיין לא דיברנו על כך שרוב הקוראים בישראל נוטים לבחור בספרות קלה ואסקפיסטית, שאין צורך להשקיע בה מאמץ. גם הספרות מן הסוג הזה, מסתבר, אינה תורמת להגדלת שיעור הקריאה.

ההשקעה של המדינה בטיפוח תרבות הקריאה נמצאת כל הזמן בירידה, ובד בבד הולכת ופוחתת זמינותם של הספרים. המחיר של ספרי הקריאה גבוה יחסית למחירים באירופה ובארצ"ב, ישראל היא המדינה המערבית היחידה שבה גובים דמי שימוש בספריות ציבוריות (ומאז הוחל בכך יש ירידה חדה במספר הנרשמים לספריות: מ־29% ב־1983, ל־18% ב־1993 ול־16% היום – פי 4 פחות מהמקבילה הבריטית); שעות הפתיחה של ספריות אלו צומצמו; תקציב הרכש שלהן נמצא הרבה מתחת לתקן והיצע הספרים; הספריות הניידות נסגרו. בד בבד, התמיכה במפעלים רבים שנועדו לעודד הוצאת ספרי מקור וספרי איכות קוצצה, בניגוד למגמה בכל העולם המערבי.

נאומים חגיגיים על חשיבות הספר לא יועילו לתרבות הספר והקריאה. אם לא נדאג לספריות ציבוריות מודרניות קרוב לביתם של הקוראים, אם לא נדאג שיוכלו לרכוש ספרים, אם לא נתמוך בהוצאה לאור של ספרי איכות ואם לא נדע לחנך את הדור הבא להיות דור קורא – לא זו בלבד שהספרות העברית והספרות בעברית יא־ברו קהל. הציבור ילך ויתרחק מן הספרות ומן הקריאה. אנו נמשיך לאבד את יכולת התחרות שלנו בעולם האוריינות (ובכל המשתמע מכך), וכמובן גם את ההנאה הרבה והעונג העצום שמקנה קריאת הספרים.